

Key words: readiness formation, future teacher, schools of national minorities, multinational educational environment.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2017 р.
Прийнято до друку 27.06.2017 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Прошкін В. В.

УДК 37.035:37.004.032.6(045)

О. І. Мальцева

МІСЦЕ МЕДІАОСВІТИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Сучасна людина для успішної життєдіяльності не може бути осторонь інформаційних потоків. Але головна складність нині не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка інформація потрібна. Величезний надлишок інформаційної пропозиції призводить до того, що сучасна людина ризикує «потонути» в інформаційному морі. До цього додається загроза повірити брехливій інформації. На жаль, багато сучасних медіа не перевіряють достовірність оприлюднених даних, нормою стало використання численних маніпулятивних технологій, спрямованих або на безпідставне формування позитивного іміджу замовників, або на очорнення їхніх конкурентів.

Особливе значення грамотна робота з інформацією має, коли йдеться про дітей та підлітків. У них нема ще життєвого досвіду, вони ще схильні до сліпого наслідування привабливих образів [1]. В той же час вони дуже активно кожного дня користуються медіа-ресурсами.

Український центр вивчення громадської думки населення «Соцінформ» та MyMedia в травні 2016 року презентували дослідження про те, як українські школярі використовують медіа, соцмережі та звідки черпають новини. У дослідженні взяли участь 2153 учня 7 – 11 класів зі всіх областей України, окрім тимчасово окупованих територій.

Виявилося, що майже 90% учнів мають персональний комп'ютер, 83% – смартфон, більше половини – планшети, і майже в усіх опитаних учнів удома є Інтернет. 44% старшокласників володіють трьома гаджетами, а 1% не має жодного.

8% дітей визнали, що не приділяють особливої уваги новинам. А ті старшокласники, які ними цікавляться, головним новинним джерелом називають інтернет-публікації (57%). Телебачення, яке у дорослих посідає перше місце, у підлітків – друге. Третє – онлайн-відео. А ось друковану пресу вони ігнорують.

Якщо ви хочете достукатися до школярів, то вам у соцмережу «Вконтакте» – 85% дітей з усієї України використовують її щодня. За «Вконтакте» слідує Instagram, а у Facebook та Twitter діти не дуже активні [2].

Засоби масової комунікації як один із соціальних інститутів певним чином виконують замовлення суспільства або окремих його соціальних груп. Об'єктом їхнього впливу є не стільки окрема людина, скільки свідомість і поведінка великих груп людей. Це й дозволяє стверджувати цілеспрямованість їхнього впливу на процес соціалізації індивіда. У свою чергу, цей процес зумовлює виділення особливого аспекту соціального виховання так званої медіаосвіти [3].

Важливу роль у становленні та розвитку медіаосвіти відіграло ЮНЕСКО. Вважається, що вперше термін «медіаосвіта» вжито 1973 року на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно, телебачення та аудіовізуальної комунікації. Втім деякі науковці вказують, що першу навчальну програму з медіаосвіти розробив канадець М. МакЛюен 1959 року, а її активне застосування в навчально-виховному процесі розпочалося в 60-х роках ХХ ст. у Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції [1].

На сьогодні, розуміючи актуальність запровадження медіаосвіти в навчально-виховних закладах України, вітчизняні вчені активно займаються вивченням цієї теми. Зокрема, дослідженню різних аспектів зазначеної проблеми присвячені роботи О. Баранова, О. Барішпольця, О. Волошенюка, Д. Дзюби, В. Дубровського, О. Журина, Л. Зазнобіної, Г. Онкович, С. Пензіна, Г. Полічко, Б. Потятинника, В. Робака, О. Федорова, І. Чемерис, О. Шарикова, Ю. Усова та інших учених. Дуже цікавими та корисними є публікації колективу лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Мета нашої статті – акцентувати увагу на місці та значенні медіаосвіти в системі соціального виховання підростаючого покоління.

Медіа – частина світу або зовнішнього середовища, в якому відбувається розвиток особистості. Кожна дитина від свого народження стає частиною надскладної системи світів, що перетинаються між собою, надбудовуються чи співіснують у сусідстві один з одним, вступають у різноманітну взаємодію.

Соціалізація – це процес входження дитини у світ дорослих, засвоєння його структури, законів існування і способів перетворення.

У традиційному суспільстві інформація про світ передається дитині «з рук у руки», в системі спільного переживання подій, на основі спільного чуттєвого досвіду. Нині ми живемо у світі, де людство має силу нових способів передавання інформації, крім безпосередньої присутності в спільному часопросторі. Медіа, у широкому розумінні, – це система або інститут суспільства, який забезпечує й опосередковує обіг інформації між

учасниками соціальної комунікації, долаючи просторові та часові бар'єри безпосереднього спільного чуттєвого досвіду.

На межі тисячоліть активно стали використовувати поняття «медіасоціалізації», яким позначають процес розвитку особистості під впливом медіа (кіно, телебачення, Інтернету). Саме з медіа дитина сьогодні має змогу отримувати інформацію про світ дорослих, засвоювати зразки міжособистісного спілкування, сценарії та норми соціальної поведінки. Медіа пропонують свою продукцію все молодшій аудиторії, впливаючи на процес соціалізації на все більш ранніх етапах розвитку особистості.

Проблема медіасоціалізації, як особливої форми передавання культурного досвіду наступним поколінням, загострюється у зв'язку з кризою сім'ї. Батьки приділяють усе менше часу безпосередньому спілкуванню з дітьми, а ті все більше часу контактують з медіа [Там само, с. 238–239]. А от як вплине це на формування особистості дитини передбачити досить складно. Більшість дослідників акцентують увагу на негативному впливові медіа на процес соціалізації підростаючого покоління. Звертають увагу на наступні негативні результати їх впливу на соціально-психологічний стан дітей та підлітків:

- погіршення стану їх здоров'я, що підтверджується численними дослідженнями в галузі соціальної медицини та терапії;
- створення дисонансу між телевізійною (відео, мас-медіальною) та справжньою реальністю;
- бажання втечі у віртуальну реальність;
- зниження інтересу до активних форм використання вільного часу («сповільнення» вільного часу) [4, с. 136].

Однак, є вчені, що відстоюють розвиваючу функцію медіа. Наприклад, на думку американських учених Шрама, Лайла і Паркера, перегляд телепередач дітьми прискорює їх розвиток майже на рік [3].

Або зовсім несподіваний висновок про те, що зниження підліткових вагітностей та рівня вживання алкоголю серед підлітків може пояснюватися тим, що вони проводять більше часу в своїх кімнатах у соціальних мережах та менше часу присвячують реальним зустрічам [2].

Все це дає можливість зробити висновок, що соціалізація під впливом медіа носить стихійний характер, а окремі медіа-ресурси цілеспрямовано маніпулюють свідомістю своїх користувачів. Суспільство, яке хоче мати психічно і фізично здорове підростаюче покоління не може ігнорувати цей факт і повинно через мережу закладів соціального виховання створити умови для формування компетентного свідомого користувача медіа-ресурсів, тобто впроваджувати медіаосвіту.

Розвинені країни світу вже мають досвід запровадження широкої медіаосвіти. Наприклад, в Канаді з вересня 1999 року вивчення медіакультури обов'язкове для учнів середніх шкіл з 1 по 12 клас. У Великій Британії в 1995 році 30 тисяч школярів обрали екзамен з предмета «Медіа» для отримання свідоцтва про закінчення середньої

школи. 1994 року американський президент підписав указ «Цілі 2000: Американський освітній акт», яким увів рекомендований стандарт з медіаосвіти на всіх рівнях початкової та середньої шкільної освіти. Інші країни – Австралія, Франція, всі скандинавські та країни Південної Європи запровадили предметні обов'язкові навчальні курси з медіа в шкільну освіту [1, с. 14].

21 квітня 2016 року президією Національної академії педагогічних наук України було схвалено нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (перший варіант Концепції було схвалено у 2010 році). Цей документ базується на вивченні стану медіакультури населення України та міжнародному досвіді організації медіаосвіти. Основні положення Концепції відповідають завданням, сформульованим у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 р.), резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (від 16 грудня 2008 р.), Феській декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (від 17 червня 2011 р.) та Паризькій декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (від 28 травня 2014 р.).

В документі визначені основні терміни, мету, завдання й пріоритети розвитку медіаосвіти в Україні, основні принципи і форми медіаосвіти, напрями, етапи та умови реалізації Концепції [5].

Зокрема, відповідно до Концепції, медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Передбачається впровадження медіаосвіти в педагогічну практику на всіх рівнях. А здійснювати впровадження повинні медіапедагоги – вчителі, викладачі, вихователі всіх ланок системи освіти, працівники бібліотек, керівники і співробітники медіастудій різного профілю в структурі центрів роботи з молоддю та інших організацій, які мають відповідну педагогічну і медіапсихологічну компетентність. Таке визначення поняття «медіапедагоги» є досить розмитим, бо не дає конкретної відповіді на питання, хто ж саме буде запроваджувати цей напрям соціального виховання.

Проте, розглядаючи умови впровадження медіаосвіти в Україні автори Концепції наголошують на необхідності ознайомлення з медіаосвітніми інноваціями насамперед шкільних практичних психологів і соціальних педагогів [Там само, с. 19].

Г. Майборода та М. Матвійчук у навчально-методичному посібнику «Медіаосвіта соціальних педагогів» (2014) теж акцентують увагу на необхідності впровадження медіаосвіти у процес фахової підготовки соціальних педагогів. На їх думку, пріоритетність впровадження

медіаосвіти у процес фахової підготовки соціальних педагогів викликана низкою причин:

- соціально-економічними причинами розвитку суспільства (пов'язаними з поширенням інформації);
- соціокультурними причинами (пов'язаними зі зміною культурного життя суспільства);
- соціально-педагогічними причинами (пов'язаними з проникненням ЗМІ у мікросередовище соціалізації особистості).

Із цього випливає, що основне завдання медіаосвіти соціальних педагогів полягає в тому, аби навчити їх орієнтуватися в процесах масової комунікації [6, с. 8]. Бо медіапедагог – це ще одна професійна роль соціального педагога покликана змінами, що відбулися в суспільстві.

Нині педагогічні аспекти масової комунікації вивчаються в двох напрямках: освітньому й виховному. У свою чергу освітній напрям передбачає два аспекти: просвіту населення і використання медіа в процесі навчання. Виховний напрям охоплює організацію спеціальних інформаційних потоків, адресованих насамперед молодіжній та дитячій аудиторії. Також ще одним виховним аспектом медіаосвіти є створення і поширення творчих організацій у сфері медіа (гуртки, клуби тощо). У цьому випадку діти самі стають виробниками медіапродукції. У процесі медіаосвіти соціальних педагогів варто поєднати ці напрями для того, щоб майбутній фахівець був готовий як до медіаосвіти учнів, так і розширення використання медіа в позашкільному просторі.

Повертаючись до аналізу Концепції медіаосвіти в Україні хочеться відзначити, що вона передбачає її запровадження в усіх складових системи безперервної освіти в Україні: медіаосвіта дошкільна, медіаосвіта шкільна, медіаосвіта позашкільна, медіаосвіта у вищій школі, батьківська медіаосвіта, медіаосвіта дорослих, медіаосвіта засобами медіа (неформальна медіаосвіта). Цей комплексний підхід повністю співзвучний з політикою ЮНЕСКО щодо запровадження «пожиттєвої медіаосвіти», визначення медіаосвіти як частини основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та інструмент підтримки демократії [1, с. 6].

Отже, медіаосвіта повинна стати невід'ємним напрямком соціального виховання, задля підготовки компетентного користувача медіа-ресурсів, підвищення рівня його медіакультури та забезпечення медіаінформаційної безпеки особистості.

Список використаної літератури

- 1. Медіаосвіта та медіаграмотність:** підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За наук. ред. В. В. Різуна. – К. : Центр вільної преси, 2012. – 352 с. **2. Як школярі використовують медіа:** соціологічне дослідження «Соцінформ» та MyMedia. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/kids/yak_shkolyari_vikoristovuyut_media_sotsiologichne_doslidzhennya_sotsinform_ta_myedia/.

3. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: Навч. посібник / С. С. Пальчевський. – К.: Кондор, 2005. – 560 с. **4. Сейко Н. А.** Соціальна педагогіка: Курс лекцій / Н. А. Сейко. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с. **5. Концепція** впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдюнової, М. М. Слюсаревського. – К., 2016. – 16 с. **6. Медіаосвіта** соціальних педагогів / Авт.-уклад.: Г. Я. Майборода, М. М. Матвійчук. Навч.-метод. посібник. – Черкаси: ФОП Гордієнко Є. І., 2014. – 90 с.

Мальцева О. І. Місце медіаосвіти в системі соціального виховання

У статті на основі аналізу наукових праць, періодичних видань та даних соціологічних досліджень визначено місце та значення медіаосвіти в системі соціального виховання особистості.

Розглянуто поняття «медіаосвіта» та «медіасоціалізація», досвід запровадження медіанавчання і медіавиховання в розвинутих країнах світу. Проаналізовано нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016) та роль соціальних педагогів у процесі її запровадження в соціально-виховну діяльність навчально-виховних закладів різного рівня.

Ключові слова: медіаосвіта, медіасоціалізація, медіакультура, медіапедагоги, соціальне виховання.

Мальцева О. И. Место медиаобразования в системе социального воспитания

В статье на основе анализа научных работ, периодических изданий и данных социологических исследований определено место и значение медиаобразования в системе социального воспитания личности.

Рассмотрены понятия «медиаобразование» и «медиа социализация», опыт внедрения медиаобучения и медиавоспитания в развитых странах мира. Проанализированы новая редакция Концепции внедрения медиаобразования в Украине (2016) и роль социальных педагогов в процессе ее внедрения в социально-воспитательную деятельность учебно-воспитательных заведений разного уровня.

Ключевые слова: медиаобразование, медиа социализация, медиакультура, медиапедагоги, социальное воспитание.

Mal'tseva O. Place Media Education in the Social Education

On the basis of analysis of scientific papers, periodicals and data of sociological research the place and importance of media education in the social education of the individual.

The notion of "media education" and "media socialization" experience implementing media teaching and media education in developed countries. Analyzes new version of the Concept introduction of media education in

Ukraine (2016). This document is based on a study population of Ukraine state media culture and international experience of media education. It defines the main terms, goals, objectives and priorities for the development of media education in Ukraine, the basic principles and forms of media education, directions, stages and terms of implementation of the Concept.

Analyzes the role of social workers in the process of implementation of socio-educational activities of educational institutions of different levels.

Key words: media education, media socialization, media culture, mediapedahohy, social education.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 378:37.07(043.3)

В. Г. Муромець

МЕТОДИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ЛІДЕРСТВА

Сьогодні зростає попит на лідерів, які уміють нестандартно мислити, мають сформовані загальні компетентності. Усе більше уваги звертається на якість вищої освіти, універсальність підготовки майбутніх лідерів до вимог ринку праці, на особистісну зорієнтованість освітнього процесу, його інформатизацію, визначальну функцію освіти у забезпеченні сталого людського розвитку. На цьому акцентовано увагу у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., «освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості» [8].

Проблеми розвитку докторської підготовки (PhD) у світі і в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції досліджували Дж. Анастас, М. Винницький [2], І. Вишенська, С. Калашнікова [5], В. Луговий [13], Ю. Шашкевич [13], І. Регейло, О. Слюсаренко, О. Поживілова, Л. Стрельченко, Ж. Таланова [9; 10] та ін. Особливості створення і розвитку докторських програм у Європі та у Великобританії вивчали А. Барнард, Л. Домініеллі, Д. Завіршек, А. Кампаніні, Дж. Корнбек, К. Лайонз, В. Лєскошек, Дж. Лейх, Л. Морріс та інші.

Законодавчою базою для нашого дослідження стали наступні нормативно-правові документи: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими